

Expositie 'Noorderlicht'

Op zondag 17 september is in Museum Jan Heestershuis de expositie 'Noorderlicht' geopend. Deze overzichtstentoonstelling toont werk van een groot aantal hedendaagse realisten uit Noord-Nederland. De meesten van hen kregen hun opleiding aan de Academie Minerva in Groningen, waar figuratie en de daarvoor vereiste technische vaardigheden een belangrijke plaats innemen. Onder de exposanten bevinden zich vijf schilders die ook als docent in de afgelopen veertig jaren werkzaam waren aan Minerva: Barend Blankert, Herman van Hoogdalem, Wout Muller, Rein Pol en Matthijs Röling. Zij hebben een stempel gedrukt op de ontwikkeling van het Noordelijk Realisme, een kunststroming waartoe alle voor deze expositie uit een particuliere collectie geselecteerde schilders behoren. Naast vele overeenkomsten vertonen deze Noordelijke Realisten ook tal van verschillen, met name in schilderijstijl, themakeuze en symboliek. Meerdere van deze schilders werden eerder tot 'Kunstenaar van het jaar' uitgeroepen. Hieronder vindt u een korte toelichting op de geëxposeerde werken, geordend naar themakeuze.

Portretten

'Verwachting' is de titel van een van de mooiste portretten op de expositie. Een jonge vrouw ontsteekt lichtjes in een drijschaal. Licht speelt hier een belangrijke rol: de contrastwerking tussen de donkere achtergrond en het zachte licht op hoofd en schouders van de zich concentrerende vrouw geven dit werk een intieme sfeer. Het schilderij siert zowel de uitnodiging als het affiche van 'Noorderlicht' en werd gemaakt door Reinout Krajenbrink (1974), die ook aanwezig was bij de opening. Het was zijn vrouw die model had gestaan voor het portret, zo vertelde hij.

Twee portretten in de gang zijn van de hand van Sam Drukker (1957): hij schilderde een zelfportret op veertigjarige leeftijd en een portret van

Reinout Krajenbrink

Matthijs Röling (1943), de man die zich vanaf de jaren zeventig manifesteerde als de woordvoerder en voorvechter van het Noordelijk Realisme. Beide portretten zijn in losse, impressionistische stijl geschilderd. Ze tonen een zelfbewuste, maar ook kwetsbare Sam Drukker en een door het leven getekende Matthijs Röling.

Voorts is er in de Goeie Kamer een fraai vrouwenportret te zien van de hand van Pieter Pander (1962). Zijn grote schilderij 'Stier' in het paviljoen vormt een van de hoogtepunten op deze tentoonstelling.

Landschappen

Janhendrik Dolsma (1950) wordt ook wel 'Wolkenschilder' genoemd. Hij houdt van Hollandse landschappen en was al jong geobsedeerd door de zee. Op zijn landschappen is mens noch dier te bekennen, - die zouden alleen maar afleiden van waar het hem om gaat: de ruimte en het licht. Op de expositie toont zijn zeegezicht 'Branding' hoe fraai wolken kunnen worden weerspiegeld in het water op het strand. In zijn werk 'Duin in strijklicht' zien we een spel van licht en donker in de 'golven' fijn duinzand.

Op het zeegezicht 'Eb' van Herman van Hoogdalem (1956) loopt een vrouw in zwarte jas met haar zwarte hond door het lage water op het strand. Het lichtblauw van hemel en water domineert het doek. Het zonbeschenen strand en de verre einder zorgen voor stemming en verstillig.

Heel anders zijn de landschappen van Johan Abeling (1953). Zijn voorkeur gaat uit naar eenzame, dromerige, soms ook mistige landschappen, enkel gestoffeerd met bomen en/of een vervallen landhuis. Rein Pol (1949) weet op zijn landschap 'Restanten van de Jacobuskerk' een lelijke berg puin te transformeren tot een prachtig kunstwerk.

Eb—Herman van Hoogdalem

Stillevens

Op de expositie zijn ook diverse stillevens te bewonderen. Omdat elke kunstenaar zijn eigen draai geeft aan dit genre, vormen ze een gevarieerde verzameling. Zo heeft Arnout van Albada (1968) een voorliefde voor etenswaren. Hij schildert meestal maar één object op elk stilleven, zodat het schilderij een monumentaal karakter krijgt. Van zijn hand kunt u in het Heestershuis het drieluik 'Hollandse kazen' zien. Ook zijn kleine schilderij 'Twee haringen' is trefzeker geschilderd in meerdere kleurnuances bruin, blauw en zilver.

Van Henk Helmantel (1945) hangen in het paviljoen twee grote stillevens, de een met uien, de ander met perziken. Omdat Helmantel steeds weer de lichtval in de desbetreffende ruimte nauwgezet bestudeert en op zijn schilderijen weet over te brengen, lijken de voorwerpen bijna driedimensionaal en komen ze volledig tot hun recht. Daaraan draagt ook zijn bescheiden kleurgebruik bij.

De stillevens van René Jansen (1956) zijn daarentegen uitbundig van kleur, - echter zonder een bonte indruk te geven. Jan van der Kooi (1957) is op zoek naar verstillig in zijn stillevens en wordt gefascineerd door het licht dat een ruimte binnenvalt. Op zijn 'Slaapkamerraam met gele lissen' valt fel licht op een raamkozijn en krijgen de gele lissen extra aandacht door het verder vrijwel monochrome karakter van dit werk.

Ook Piet Sebens streeft naar verstilde rust in zijn stillevens, waarop hij net als Van Albada meestal slechts één of twee voorwerpen uitbeeldt. Van hem zijn te zien een stilleven met een tak sinaasappels achter een blauw kommetje en een bijna monochroom wit werkje, getiteld 'Saké setje'. In zijn stilleven 'Ode aan Mondriaan' heeft Herman Tulp de drie primaire kleuren weldadig vol neergezet.

Reinout Krajenbrink geeft aan zijn stillevens een symbolische betekenis, zoals in het werk 'Vader en zoon'.

De uitbeeldingen van warmkleurige gevels van gebouwen met daarop fragmenten van affiches en reclames door Ger Eikendal zou je nog net stillevens kunnen noemen. Bijzonder is, dat hij ze meestal een maatschappijkritische betekenis geeft.

Fragment Vader en zoon
—Reinout Krajenbrink

Naakten

Verstoppen—Wout Muller

In het oeuvre van Wout Muller (1946–2000) speelt vrouwelijk naakt een grote rol. Zijn schilderijen met daarop vreemdsoortige planten en vreemde objecten hebben vaak een surrealistische inslag. In zijn grote werk 'Verstoppen' heeft hij het naakt verstopt tussen grote slakkenhuizen. De strenge geometrie van voor- en achtergrond geeft tegenwicht aan de vrouwelijke, ronde vormen. Dat geldt evenzeer voor 'Zondagmiddag', waarop een vrouw met blote borsten een masker voor haar gezicht houdt.

De naakten van Herman Tulp zijn totaal anders. Op 'Middagzon' staat een halfnaakt meisje voor een raam. Het felle zonlicht veroorzaakt een spel van licht en donker op haar huid. "Ik schilder voornamelijk jonge vrouwen omdat ik de opkomende vrouwelijkheid, de sluimerende seksualiteit en de nog niet geraffineerde uitstraling belangrijk vind", licht Herman Tulp toe.

Matthijs Röling draagt de tekening 'Model 2' bij, een zittend vrouwelijk naakt. Aan de gelaatstrekken van de vrouw meen ik Fritzi Harmsen van Beek te herkennen. Fritzi, hoofdpersoon in het boek 'Jagtlust' van Annejet van der Zijl, was jarenlang Rölings geliefde.

Interieurs

Bij de opening van Noorderlicht legden diverse bezoekers een grote bewondering aan de dag voor 'Americain' van Douwe Elias (1952), een groot schilderij van het restaurant in het bekende Amsterdamse hotel. Onder een grote goudkleurige lamp worden bezoekers geholpen door kelners met witte hemdsmouwen. De hoge, lichte ramen zorgen voor monumentaliteit en contrasteren met het donkere meubilair. Op zijn werk 'Kloostergang', eveneens met losse, vlotte toetsen geschilderd, contrasteren de hoge gewelven fraai met de donkere vloer.

Het schilderij 'Eetzaal Van der Werf, Schiermonnikoog' van Flip Gaasdam (1957) is lichter van toon dan 'Americain'. Als bewonderaar van Breitner hanteert hij vrijwel steeds een vrije, impressionistische aanpak. Zo ook bij zijn werk 'Maja in rode kimono'.

Americain—Douwe Elias

De interieurs op de schilderijen van Barend Blankert (1941) zijn meestal kaal. Blankert wordt wel de meester van de melancholie genoemd. De personen in de kamers wekken, slapend of liggend, vaak een neerslachtige indruk. Dat geldt zeker voor 'Bij een kachel liggende man'. De troosteloze sfeer weet Blankert echter te verzachten door zijn warm en gevoelig kleurgebruik, - op die manier roept hij mededogen op.

Slot

Zoals u ziet, schilderen de Noordelijke Realisten zeer gevarieerd. De werken waarmee ze zich op de expositie manifesteren zijn van vrij recente datum (dertig werken zijn zelfs in het laatste decennium gecreëerd) en, wat belangrijker is, van constant hoog niveau. Noorderlicht biedt daardoor een mooie gelegenheid om de laatste ontwikkelingen van de hedendaagse realistische schilders uit het noorden te volgen. Tijdens de opening werd ook de catalogus bij de tentoonstelling gepresenteerd, waarin alle getoonde werken prachtig staan afgebeeld en worden toegelicht.

Ik wens u veel kijkplezier!

Uit eigen collectie: Het reislessenaartje

In het achterste gedeelte van de kamer-en-suite staat op het kleine tafeltje een reislessenaartje, ook wel met de Franse naam 'écritoire' aangeduid. Het is een eikenhouten kistje met een hellend deksel. Hierop is een krans van acanthusblad gesneden en het woord *Bureau*, de zijkanten zijn versierd met een ruitjesmotief. Het schrijfgedeelte is bekleed met blauw velours. Onder het uitklapbaar bovenblad zijn enkele vakken voor het opbergen van schrijfbehoeften, zoals enveloppen en papier en is er ruimte voor een inktpot, een potje met zand en voor pennen. Aan de rechterzijde is een mogelijkheid om met een sleutel het schrijfbureautje af te sluiten. Het reisbureautje is 10 cm hoog en 31,5 cm breed.

Het schrijfkistje

Schrijfkistjes dateren al uit de middeleeuwen, in de zestiende eeuw werden ze vaak gecombineerd met een onderstel. Schrijven was in die tijd voor de elite, de gewone man kon vaak niet lezen of schrijven. Zeker in de vroege middeleeuwen was bijna 90 procent van de bevolking boer. Doorgaans arm en ondervoed, was men alleen bezig om te overleven. 'Het leven was wreed, hard en kort'. Maar het aardse bestaan was van ondergeschikt belang: het hele leven was gericht op het hiernamaals. De angst om in de hel te komen overheerste het arme leven op aarde. De adel en vooral de kerk hadden veel macht en konden zich wel bezighouden met andere zaken. Schrijven was een bezigheid van voornamelijk kloosterlingen en soms ook van priesters waarmee ze hun machtspositie nog kon vergroten. Monniken waren de onderwijzers van de middeleeuwen, die jongens die kloosterling of priester wilden worden, leerden lezen en schrijven. Later kregen ook jonge mannen die in dienst van een rijke koopman of edelman zouden komen, lessen in lezen, schrijven en rekenen. In deze tijd ontstaan voor het schrijfonderricht de draagbare schrijfbureautjes.

Reizen

In de achttiende eeuw worden de transportmogelijkheden beter en gaan meer mensen op reis. Voornamelijk zijn dat nog mannen van de ontwikkelde elite maar ook voor de handel en het leger gaan mannen meer op pad. In deze tijd ontstaat ook de traditie van de Grand Tour: studenten en kunstenaars (veel later zou ook nog Jan Heesters in zijn jonge jaren zo'n tour maken) reizen naar landen in Zuid-Europa waar ze plaats en tijd uit de Oudheid gaan bezoeken. Dagboeken worden bijgehouden en ook brieven naar huis schrijven over hun ervaringen neemt toe, het schrijfkistje wordt populair.

Inhoud van de kistjes

Omdat de schrijfkistjes meestal een vierkante vorm hebben en een platte bovenkant passen ze makkelijk tussen de bagage. In de doos zitten de vakjes voor het schrijfgerief: een of twee inktpotjes, de ganzenveer of later metalen kroontjes en penhouders, zand of kalkpoeder om de inkt te laten drogen, inktlapjes om het kroontje schoon te poetsen en vaak een liniaal. Soms is er ook plaats voor de lak waarmee de brieven werden verzegeld, en nog later ook een vakje voor postzegels. Soms zat er zelfs een schroef in, waarmee je het kistje vast kon schroeven op een tafel, om reizend op een boot een wilde zee te kunnen trotseren. Een beroemde schrijfdoo is die van de Amerikaanse president Jefferson Thomas, hij ondertekende er de Onafhankelijkheidsverklaring op.

Ganzenveer

Vrouwen gebruikten de schrijfkistjes ook binnenshuis. Een heel huis verwarmen was duur, dus namen ze hun schrijfkistje mee naar een vertrek waar wel het vuur brandde en ze comfortabel konden zitten. Aanvankelijk schreef men met een riet pen, later met een ganzenveer, gemaakt van de slagen van een gans of andere grote vogel.

De pennen

Een vogelveer moest wel eerst bewerkt worden. In de lente werden de buitenste vijf slagpennen van levende vogels weggenomen, liefst van de linkervleugels, omdat die een buiging hebben die voor rechtshandige schrijvers naar buiten, dus van de schrijver af gericht zijn. Zwanenpennen werden soms ook gebruikt hoewel die veel duurder waren. Voor dunne lijnen werden pennen van kraaienveren genomen maar soms werden ook kalkoen-, havik- of uilenpennen gebruikt. Het bewerken van een veer was nog een heel werk. De veer werd schuin aangesneden en het merg verwijderd, waarna de veer gehard moest worden door te weken in water tot deze er glanzend wit uitzag. Voor het eigenlijke harden werd het ingeweekte gedeelte in een houder met heet zand gestoken tot de punt doorschijnend werd. Het zand moest zo heet zijn dat de pen wel siste, maar niet barstte. Tot slot werd de bovenste huidlaag van de pen gekrabbd, waarna de pen gesneden kon worden. De pen zoog zich vol met inkt en kon nu gebruikt worden maar moest heel vaak in de inkt-pot gedoopt worden.

De vulpennen die later en nog steeds door ons gebruikt worden, zijn in het oosten ontwikkeld. De eerste vulpennen die bekend zijn, dateren waarschijnlijk al van de tiende eeuw, hoogstwaarschijnlijk maakte toen AL-Mu'izzal in Egypte al de eerste vulpennen in Europa dateren echter uit de achttiende eeuw en vanaf toen verschenen er steeds meer patenten en evenzovele vulpennen in de handel. De vulpen wordt dan populair: drie uitvindingen waren daarvoor belangrijk: de iridium punt van de pen, harde soorten rubber en een sneldrogende inkt.

Kroontjespennen

Voor kinderen was het nog lang niet zo ver. Op school leerden kinderen tot in de jaren zestig van de vorige eeuw schrijven met de kroontjespen. Een stalen schrijfpennetje met een kroonvormige verbreding die in een penhouder werd geklemd. Het was een gewoonte de pen even in de mond te houden, zodat de punt ontvet werd en de inkt beter aan de pen bleef zitten. In de schoolbank zat een ingebouwd inktpotje met deksel waarin de pen gedoopt moest worden. (Ook het uiteinde van de lange vlechten van meisjes, moest het vaak ontgelden, wat een enorme inkttroep

gaf). Na het schrijven werd de pen schoongemaakt met de inktlap. De inkt die langzaam droogde, werd gedroogd met een vloeistof die in elk schrift werd meegeleverd. Voor linkshandigen was er de moeilijkheid om het werk zonder vegen in te leveren. Nog steeds wordt voor kalligrafie, de kunst van het schoonschrijven, een soortgelijke pen gebruikt, iets breder zodat in dwarse richting een smalle en in de lengterichting een brede streep ontstaat. Hiervoor gebruikt men Oost-Indische inkt. Voor kalligraferen kiest men ook nu nog toch soms voor de pen gemaakt van een slagpen van een grote vogel.

In de Islamitische cultuur worden talloze gekalligrafeerde versies van de Koran bewaard en ook in China en Japan wordt de kalligrafie gezien als een zelfstandige kunstvorm. De Chinese kalligrafie staat zelfs sinds 2009 vermeld op de lijst van meesterwerken van het orale en immateriële erfgoed van de mensheid van UNESCO.

Tekst van een soerja uit de Koran

Reislessenaartje van Heesters

Het reislessenaartje dat in de kamer-en-suite staat, is een geschenk van de zoon van rector Bauwens van het St. Janslyceum, de school waar Jan Heesters jarenlang doceerde. Jan Heesters was bevriend met deze rector, die hij ook portretteerde en voor wie hij waarschijnlijk het schilderij met de zonnebloemen schilderde, dat nog jarenlang in de school in Den Bosch hing, maar tegenwoordig in het bezit van het museum is. J. Bauwens was rector tijdens de tweede wereldoorlog en bleef evenals Heesters zijn principes altijd trouw. Jan Heesters die zich ook moedig gedroeg tijdens WO II bleef zijn hele leven bevriend met deze zielsverwant.

Het schrijfkistje, eens in het bezit van de vriend van Jan Heesters staat nu op een mooie plaats in het huis van Jan en Maria Heesters, als een verwijzing naar hun vriendschap. Ik schrijf dit stukje op mijn laptop, eigenlijk het schrijflessenaartje van deze tijd, ook mooi plat en handig om op reis mee te nemen maar vast niet zo'n lang leven beschoren!

Anne-Marie Cornelissen

Agenda en wetenswaardigheden

Museum Jan Heestershuis
Pompstraat 17, 5481 BL Schijndel
Tel: 073-54 92276
openingstijden:
dinsdag t/m zondag 13.00-17.00 uur

Het werk van Virginie van der Boorn, **Balans in beeld**, is nog tot 22 oktober te zien in de beeldentuin.

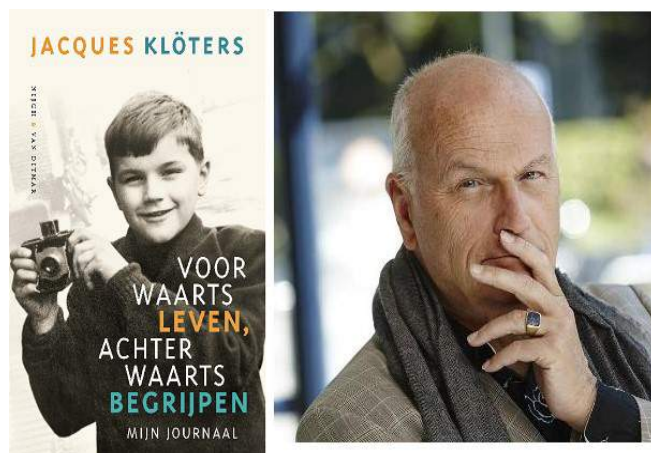
De expositie **Noorderlicht**, waarover in deze Vriendenbrief meer informatie, is nog te zien tot 14 januari 2018.

De **catalogus** bij Noorderlicht, geschreven door ons bestuurslid Jan Geerts, is voor € 10,00 te koop bij het museum.

Noteer alvast **11 december** in uw agenda. Dan staat een Vriendenavond gepland met **Jacques Klöters**.

Klöters (1946) is maker en presentator van radio- en televisieprogramma's voor de Nederlandse Publieke Omroep, zoals het populaire zondagochtend-radioprogramma De Sandwich. Hij is de samensteller van veelgeprezen bloemlezingen waaronder Omdat ik zoveel van je hou, Ik zou je het liefste in een doosje willen doen en Zo de ou-

den zongen. Ook zijn biografie over Toon Hermans werd in 2010 met veel lof ontvangen. De afgelopen jaren plaatste hij zo'n 1000 berichten op zijn facebookpagina. De mooiste zijn verzameld in de bundel 'Voorwaarts leven, achterwaarts begrijpen.' Op 11 december geeft hij een toelichting. De lezing begint om 20.00 uur en vanaf 19.30 uur bent u welkom in het Napoleonskerkje van architect Steven Woudstra, Hoofdstraat 150 in Schijndel. Reserveren via de website: www.vriendenjanheesters.nl of telefonisch of persoonlijk bij het museum.

Ook dit jaar doen wij mee met de **Rabobank Clubkas Campagne**. Dit jaar zit er meer geld in kas dan ooit. Wij hopen dat Vrienden die ook Rabobank-lid zijn twee van hun vijf stemmen willen uitbrengen op ons. Wij staan vermeld onder Heestershuis, Stichting Vrienden van Museum Jan Heestershuis. Het geld zullen we besteden aan het uitbreiden van onze collectie. Wij hopen op uw steun!

Help je mee om voor onze club een mooie donatie te scoren?

Stemperiode voor leden van de bank: 15 t/m 30 november 2017.

Een onderdeel in elkaar

Rabobank

Leden van Rabobank Nier van de Raad van Bestuur worden per jaar voor een termijn van maximaal vier jaar. Rabobank Nier van de Raad van Bestuur wordt door de Raad van Bestuur van Rabobank Nier van de Raad van Bestuur benoemd. De Raad van Bestuur van Rabobank Nier van de Raad van Bestuur wordt door de Raad van Bestuur van Rabobank Nier van de Raad van Bestuur benoemd.